

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

СЪВЕТ НА ЕВРОПА

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

Дело Шишков срещу България

(Жалба 38822/97)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

9 януари 2003 г.

Настоящото решение ще влезе окончателно в сила при условията на чл. 44 § 2 от конвенцията. Същото е възможно да претърпи редакционни поправки.

По делото Шишков срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение), като заседава в съдебен състав, включващ:

г-н К.Л. Розакис, председател,

г-н Г. Бонело,

г-н П. Лоренцен,

г-жа Н. Важич,

г-жа С. Ботушарова,

г-н В. Загребелски,

г-жа Е. Щайнер, съдии,

и г-н С. Нилсен, Заместник съдебен секретар на отделението,

След като проведе разисквания при закрити врата на 5 декември 2002 г.,

Постанови следното решение, което бе прието на указаната по-горе дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 38822/97) срещу Република България, подадена пред Европейската комисия по правата на човека ("Комисията") на 10 октомври 1997 г. по реда на чл. 25 (стар) от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи ("конвенцията") от българския гражданин г-н Красимир Любомиров Шишков ("жалбоподател").

2. На жалбоподателя е предоставена безплатна правна помощ. Същият е представляван от г-н Маринов, практикуващ адвокат в Пловдив. Българското правителство ("правителството") се представлява от неговите агенти, г-жа В.Джиджева и г-жа Г.Самарас - Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателят твърди между другото, че след арестуването му по подозрение в кражба не е бил изправен пред съдия или друго длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, че лишаването му от свобода е било незаконосъобразно и за необосновано дълъг период, и че е било нарушено в няколко аспекта правото му да възбуди съдебен процес относно законосъобразността на задържането му.

4. Жалбата е предадена в Съда на 1 ноември 1998 г., когато влезе в сила Протокол № 11 към конвенцията (чл. 5 § 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата бе разпределена на Четвърто отделение на Съда (Правило 52 § 1 от Правилника на Съда).

6. С решение от 31 август 1999 г. Съдът обяви жалбата за частично допустима.

7. Жалбоподателят и правителството представиха поотделно бележки по конкретните обстоятелства по делото (Правило 59 § 1). След като се допита до страните, съдебният състав реши, че не е необходимо делото да се гледа по същество (Правило 59 § 2 in fine).

8. На 1 ноември 2001 г. Съдът промени състава на своите отделения (Правило 25 §1). Делото бе разпределено на новосформираното Първо отделение. В рамките на това отделение бе конституиран в съответствие с Правило 26 § 1 съдебният състав, на който впоследствие бе възложено делото за разглеждане (чл.27 §1 от конвенцията).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

9. Жалбоподателят е роден през 1970 г. и живее в Раковски, Пловдивска област.

A. Наказателно производство срещу жалбоподателя

10. На 22 август 1997 г. жалбоподателят е арестуван по подозрение, че е откраднал от г-жа С. златни бижута и пари на обща стойност 20 110 448 български лева ("лв"). Предвид стойността на откраднатите предмети и пари, обвинението, предявено срещу жалбоподателя е за "тежко" престъпление, по смисъла на Наказателния кодекс.

Според съставения впоследствие обвинителен акт жалбоподателят, който е назначен от частна охранителна фирма да охранява къщата на г-жа С., се е възползвал от заминаването на последната със семейството ѝ на почивка и е откраднал гореспоменатите ценности на 2 август 1997 г. На същата дата той занесъл част от бижутата и парите в дома на сестра си. След около десет дни, когато научава, че г-жа С. е установила кражбата, жалбоподателят заминава за близкия град Пловдив, за да продаде някои бижута, след което се прибира вкъщи. На 19 август 1997 г. жалбоподателят и семейството му (съпруга и двумесечно бебе) посещават майката на жалбоподателя в гр. Перушица. Там жалбоподателят дава на майка си останалите пари.

11. В деня на арестуването си и по време на разпита от помощник-следовател, проведен на следващия ден - 23 август 1997 г., жалбоподателят прави самопризнания за кражбата и насочва полицията към лицата, които са закупили от него част от откраднатите бижута. Полицията открива по-голямата част от ценностите още на същия ден. Майката на жалбоподателя връща парите, които са ѝ били дадени от сина ѝ.

12. В периода от 23 август до 10 октомври 1997 г. са проведени процесуални действия. През този период не са събрани нови доказателства. Жалбоподателят не е бил разпитван.

13. На 26 август 1997 г. помощник-следователят предава делото на районната прокуратура с молба за преобразуване на производството, започнато като дознание, в следствие. На 5 септември 1997 г. районната прокуратура предава материалите по делото на Окръжна прокуратура - Пловдив с мнение, че производството попада в компетенцията на последната. С постановление от 10 септември 1997 г. прокурор от окръжна прокуратура приема, че случаят следва да се разгледа от районната прокуратура и дава указания за връщането му. На 12 септември 1997 г. делото отново е прехвърлено към районна прокуратура.

14. С писмо от 19 септември 1997 г. адвокатът на жалбоподателя се оплаква пред Окръжна прокуратура - Пловдив от забавяне на производството и заявява, че не е имал възможност да получи подробна информация за характера на обвинението и че му е бил отказан достъп до материалите по делото. Той отправя също искане за отвод на районния прокурор.

На 25 септември 1997 г. молбата заедно с материалите по делото е изпратена на Окръжна прокуратура - Пловдив. На 1 октомври 1997 г. искането за отвод на прокурора е отхвърлено и делото е върнато в районна прокуратура.

15. На 6 октомври 1997 г. районната прокуратура решава да преобразува производството от дознание в следствие. На 8 октомври 1997 г. случаят е възложен на следовател с

инструкции за провеждане на бързо разследване с оглед на факта, че обвиняемият е задържан под стража.

16. В периода от 10 октомври 1997 г. до 8 декември 1997 г. следователят разпитва жалбоподателя два пъти, призовава трима свидетели, изисква от Българска народна банка информация за обменните курсове на някои валути, назначава експерт за оценка на стойността на откраднатите предмети и повдига обвинение срещу сестрата на жалбоподателя - г-жа К., за която се твърди, че е помогнала на жалбоподателя при продаването на откраднатите предмети.

17. В периода след 8 декември 1997 г. са предприети процесуални действия и усилия за уточняване на точния брой, тегло, качество и стойност на някои липсващи бижута, като трудността е произтичала от известни несъответствия между описанието, дадено от жалбоподателя и описанието на тяхната собственичка.

18. На 21 януари 1998 г. следователят поставя допълнителна задача на вещото лице.

19. На 30 януари 1998 г. следователят повторно формулира обвинението срещу жалбоподателя, за което съответно го уведомява и провежда кратък разпит на същия. На 5 февруари 1998 г. следователят приключва работа по делото и го предава в районна прокуратура.

20. На 26 февруари 1998 г. районна прокуратура връща случая на следователя, с указание да назначи друго вещо лице, което да оцени стойността на бижутата и да измени обвиненията. На 23 март 1998 г. следователят назначава вещо лице. На 27 март 1998 г. следователят изменя обвиненията срещу жалбоподателя и сестра му, като съответно ги уведомява за това и провежда кратък разпит на същите.

21. На 23 март 1998 г. следователят отправя искане за удължаване на времетраенето на следствието. Искането, подадено чрез районната прокуратура, постъпва в Окръжна прокуратура - Пловдив на 30 март 1998 г. Очевидно към него са приложени и материалите по делото. Искането е уважено и делото е върнато на неустановена дата в началото на април 1998 г.

22. На 14 май 1998 г. обвинителният акт е внесен в районния съд. На 27 юли 1998 г. районният съд връща делото на прокурора за допълнително разследване.

На 19 август 1998 г. прокурорът, след като констатира, че стойността на откраднатите предмети е по-ниска от първоначално посочената, прекратява наказателното производство по отношение на разликата и внася нов обвинителен акт. Районният съд насрочва делото за разглеждане на 19 декември 1998 г. Страните не са информирали Съда за по-нататъшното развитие на процеса.

В. Задържане на жалбоподателя под стража

23. Жалбоподателят е арестуван на 22 август 1997 г. На 23 август 1997 г. той е изправен пред помощник-следовател, който му предявява обвинението и му определя мярка за неотклонение задържане под стража. В постановлението за задържане, което се основава на обстоятелството, че срещу жалбоподателя е предявено обвинение за тежко престъпление, се посочва, че съществува опасност от укриване на жалбоподателя или извършване на други престъпления, без да се привеждат основанията за това. Постановлението е предварително одобрено или е потвърдено на същата дата от прокурор.

На 25 август 1997 г. жалбоподателят наема адвокат, който да го представлява.

1. Първа жалба срещу задържането под стража

24. На 3 септември 1997 г. адвокатът на жалбоподателя изготвя жалба до Районен съд - Пловдив срещу задържането на неговия клиент под стража. Жалбата е подадена чрез районна прокуратура, както изисква чл. 152а, ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс.

Между страните се води спор относно точната дата, на която жалбата е подадена в районна прокуратура. Жалбоподателят твърди, че жалбата е депозирана на 3 септември 1997 г. при дежурния прокурор, който, следвайки обичайната практика, я е предал в деловодството, без лично да я заведе. Според правителството, за дата на подаване на жалбата следва да се счита 8 септември 1997 г., на която дата жалбата е била заведена в деловодството, тъй като липсват доказателства, че същата е била подадена на по-ранна дата.

25. На 15 септември 1997, след като установява, че жалбата срещу задържането на жалбоподателя не е постъпила в районния съд, адвокатът на жалбоподателя представя друго копие от нея направо на районния съд.

26. На 16 септември 1997 г. районната прокуратура изпраща жалбата срещу задържането на жалбоподателя в районния съд. На същата дата съдия от районния съд насрочва делото за разглеждане за 19 септември 1997 г. Адвокатът на жалбоподателя е призован по телефона на същия ден.

27. Районният съд провежда заседание на 19 септември 1997 г. в присъствието на жалбоподателя, неговия адвокат и прокурор.

Прокурорът заявява, че жалбата следва да бъде отхвърлена на формално основание, като подадена след изтичане на седемдневния срок по чл. 152а, ал. 1 от Наказателнопроцесуалния кодекс.

Адвокатът на жалбоподателя обяснява, че отказът да му бъде предоставен достъп до материалите по делото му е попречил да изготви жалбата навреме.

28. С решение от 19 септември 1997 г. районният съд отхвърля жалбата. Като отбелязва, че жалбата е с дата 3 септември 1997 г., докато решението за задържане под стража е взето и съобщено на жалбоподателя на 23 август 1997 г., и като отбелязва също така, че на 25 август 1997 г. жалбоподателят е упълномощил адвокат да го представлява, съдът счита, че жалбата е подадена след изтичането на седемдневния срок и е недопустима.

По-нататък районният съд заявява, че не е имало "промяна на обстоятелствата" по смисъла на чл. 152а, ал. 4 от Наказателнопроцесуалния кодекс (вж. параграф 40 по-долу).

2. Втора жалба срещу задържането под стража

29. На неуточнена дата между 2 и 11 февруари 1998 г. адвокатът на жалбоподателя подава чрез районна прокуратура втора жалба срещу задържането под стража на своя клиент. Той заявява между другото, че жалбоподателят е признал за кражбата, насочил е полицията към откраднатите предмети и е показал желание за съдействие. Освен това той поддържа, че не съществува опасност от укриване, тъй като той има жена и малко дете. Според адвоката не съществува опасност и от извършване на други престъпления, тъй като обвиняемият не е осъждан в миналото и е показал с поведението си, че съжалява за

своите деяния. По-нататък адвокатът заявява, че вече са установени фактите по случая и че жалбоподателят няма вина за трудностите, с които се сблъскват органите на наказателното преследване при определяне на точната стойност на бижутата, и следователно продължаването на задържането под стража не е оправдано.

30. Наетиет от жалбоподателя през октомври 1997 г. адвокат, който замества предишния му защитник, не посочва своя адрес и телефонен номер в подадената от него жалба. Страните не са изяснили дали тази информация фигурира в други документи по делото.

31. На 11 февруари 1998 г. жалбата е предадена в районния съд. С разпореждане от петък, 13 февруари 1998 г., съдът я насрочва за разглеждане за 16 февруари 1998 г., понеделник, в 9.00 часа и призовава жалбоподателя да се яви лично и прокурора. Жалбоподателят е призован чрез затворническите власти.

32. На 16 февруари 1998 г. районният съд изслушва жалбоподателя и прокурора. Адвокатът на жалбоподателя не присъства. Жалбоподателят заявява, че е признал за престъплението, че има седеммесечно бебе и че желае да запази семейството си. Той обяснява, че в момента на извършване на кражбата е страдал от депресия, причинена от финансови проблеми.

Районният съд отказва да освободи жалбоподателя. Съдът отбелязва, че последният е обвинен в "тежко умишлено престъпление", наказуемо с лишаване от свобода от три до петнадесет години и че чл. 152, ал. 1 от Наказателнопроцесуалния кодекс изисква лица, обвинени за подобни престъпления, да бъдат задържани под стража. Нещо повече, следствието все още продължава и следователно съществува опасност от укриване или осуетяване разкриването на обективната истина. Фактът, че жалбоподателят е направил пълни самопризнания, по никакъв начин не влияе върху въпроса дали той трябва да бъде задържан под стража. По-нататък съдът заявява, че аргументът на жалбоподателя, свързан със семейното му положение, не може да послужи за основание за освобождаването му и добавя, че той е трябвало да помисли за семейството си преди да извърши престъплението.

3. Трета жалба срещу задържането под стража и освобождаване на жалбоподателя

33. На 1 април 1998 г. жалбоподателят подава чрез районна прокуратура трета жалба срещу задържането си под стража. На 8 април 1998 г. районната прокуратура изпраща жалбата в районния съд.

34. Районният съд разглежда жалбата на 13 април 1998 г. в присъствието на жалбоподателя и неговия адвокат. Прокурорът заявява, че жалбоподателят следва да бъде освободен.

Районният съд решава да освободи жалбоподателя под гаранция. Съдът отбелязва, че последният има постоянен адрес, не е пречил на следствието и няма криминално досие. Районният съд отбелязва също така, че следователят е изразил становище, че задържането на жалбоподателя под стража "е изпълнило целта си". Освен това, не съществува опасност от възпрепятстване разкриването на обективната истина, тъй като следствието е приключило, и няма опасност от укриване поради семейното му положение.

35. Жалбоподателят внася гаранцията и е освободен на неуточнена дата през април 1998 г.

4. Кореспонденция през 1998 г. между съдилищата и Адвокатската колегия в Пловдив по отношение на достъпа до материалите по делото

36. Жалбоподателят представя копия от кореспонденция през януари и март 1998 г. на председателите на Районен съд - Пловдив и на Окръжен съд - Пловдив до местната адвокатска колегия, очевидно като реакция на оплаквания на адвокати от съществуващата практика на пречатване на достъпа до материали по дела, отнасящи се до жалби срещу предварително задържане.

Председателят на районния съд признава, че оплакванията са обосновани и между другото заявява, че "за съжаление, съдиите от районния съд се опират на гореспомената преобладаваща практика и не споделят моето мнение ..."

Председателят на окръжния съд информира адвокатската колегия, че въпросът е обсъден подробно и че съдиите са се съгласили, че противно на мнението на Главна прокуратура и Окръжна прокуратура - Пловдив, не съществуват правни основания за отказване на достъпа до материалите по делата при жалби срещу процедурата по задържане под стража.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Арестуване и задържане под стража

37. В процесния период и преди реформата от 1 януари 2000 г., арестуваният е бил изправян пред следовател, който е решавал дали обвиняемият трябва да бъде задържан под стража или не. Решението на следователя е подлежало на одобрение от страна на прокурор.

Ролята на следователите и прокурорите съгласно българското право е обобщена в параграфи 25-29 от решението на Съда по делото Николова срещу България ([GC], № 31195/96, ЕСПЧ 1999-II).

38. Правните основания за вземането на мярката за неотклонение задържане под стража са посочени в чл. 152, алинеи 1 и 2 от Наказателнопроцесуалния кодекс, който в тогавашната си редакция гласи следното:

"(1) Мярка за неотклонение задържане под стража се взема [в случаите, когато предявеното обвинение е] за тежко умишлено престъпление.

(2) В случаите по ал. 1 мярка за неотклонение [задържане под стража] може да не се вземе, ако няма опасност обвиняемият да се укрие, да осуети разкриването на обективната истина или да извърши друго престъпление."

Съгласно чл.93, ал.7 от Наказателния кодекс за "тежко" престъпление се счита това, което е наказуемо с повече от пет години лишаване от свобода.

39. Практиката на Върховния съд в процесния период (която вече е остаряла след промените, които влязоха в сила от 1 януари 2000 г.) беше да тълкува чл. 152, ал. 1 от Наказателно-процесуалния кодекс, като изискващ мярката за неотклонение задържане под стража да се взема по отношение на лице, спрямо което е предявено обвинение за тежко умишлено престъпление. Изключение се допускаше само по чл. 152, ал. 2, в случаите, когато е очевидно и не подлежи на съмнение, че обективно е изключена всякаква опасност от укриване или извършване на друго престъпление, например ако обвиняемият е тежко болен, на преклонна възраст или вече е бил задържан на други основания, като например изтърпяване на наказание (Решение № 1 от 4 май 1992 г., дело № 1/92, Второ отделение, Бюлетин 1992/93, стр. 172; Решение № 4 от 21 февруари 1995 г., дело № 76/95, Второ

отделение; Решение № 78 от 6 ноември 1995 г., дело № 768/95, Второ отделение; Решение № 24, дело № 268/95, Първо отделение, Бюлетин 1995 г., стр. 149).

Б. Обжалване на мярката за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство

40. Чл. 152а от Наказателно-процесуалния кодекс, съгласно редакцията си в процесния период, гласи както следва:

“(1) На задържания се осигурява незабавно възможност да обжалва задържането пред съдия в съответния съд [постановлението за задържане под стража в досъдебното производство], но не по-късно от седем дни след неговото постановяване [постановлението за задържане]. Съдията се произнася в открито заседание с призоваване на страните най-късно в тридневен срок от постъпване на жалбата в съда.

(2) Жалбата се подава чрез органа, постановил задържането и се изпраща в съда в деня на подаването ѝ, заедно с решението за задържането и всички материали по делото.

(3) Съдът се произнася с определение, което не подлежи на обжалване, като отменя задържането и определя друга мярка за неотклонение [на обвиняемия] или оставя жалбата без уважение.

(4) При промяна на обстоятелствата задържаният може отново да обжалва пред съда мярката за неотклонение [постановлението за задържане].”

41. В съответствие с практиката на Върховния съд в процесния период, съдилищата не са имали правомощието, когато са разглеждали жалби срещу мярката за неотклонение задържане под стража в досъдебното производство, да преценяват дали съществуват достатъчно доказателства в подкрепа на обвиненията, повдигнати срещу задържания. Съдилищата са длъжни само да преценят законосъобразността на постановлението за задържане (Решение № 24 от 23 май 1995 г., дело № 268/95, Първо отделение, Бюлетин 1995 г., стр. 149).

ПРИЛОЖИМО ПРАВО

I. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 5 §§ 1 С) И 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

42. Жалбоподателят твърди, че след арестуването му не е бил изправен пред съдия или пред друго длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и че задържането му е било изначално незаконосъобразно, както и че е продължило неоправдано дълго. Той се позовава на чл. 5 §§ 1 с) и 3 от конвенцията, според които:

„(1). Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона:

...

с) законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление...

3. Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на § 1 с) на този член трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда."

A. Аргументи на страните

43. Жалбоподателят твърди, че след арестуването му е бил изслушан само от помощник-следовател и че във всички случаи помощник-следователите, следователите и прокурорите не могат да се разглеждат като независими длъжностни лица със съдебни функции. Той се позовава на делото Асенов и други срещу България (решение от 28 октомври 1998 г., Reports of Judgments and Decisions 1998-VШ).

44. Той поддържа, че внимателният анализ на релевантните факти е трябвало да доведе органите на властта до заключението, че не е съществувала опасност той да се укрие или да извърши други престъпления. Към момента на задържането му той е бил женен и е имал двумесечно дете. Не е бил осъждан, работел е и е имал добра характеристика. При арестуването му е признал за извършването на кражбата и е съдействал на полицията за възстановяване на откраднатите бижута. Освен това властите не са взели под внимание факта, че макар и да е разполагал със значителна сума пари, жалбоподателят не е направил опит да се укрие, след като е узнал, че кражбата е разкрита. Формалният подход на органите на властта е бил следствие от прилагането на чл. 152, ал. 1 и ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс и от практиката на Върховния съд, които са противоречали на конвенцията.

45. Жалбоподателят приканва Съда да сравни мотивите в решението на окръжния съд от 13 април 1998 г., с което е бил освободен под гаранция, с тези в решението на същия съд от 16 февруари 1998 г., с което това му е било отказано. На 13 април 1998 г. окръжният съд пуснал жалбоподателя под гаранция, поради това че: 1) имал постоянен адрес; 2) не бил препятствал разследването; 3) бил неосъждан; 4) бил женен с малко дете и 5) било приключило предварителното следствие. Жалбоподателят посочва, че всички релевантни факти, с изключение на последния, са останали непроменени от датата на ареста му. Разследването на практика е приключило след първоначалните разпити. Жалбоподателят обаче е останал задържан под стража. Според него, което се подкрепя и от някои съдържащи се в решенията на окръжния съд бележки, на задържането му под стража всъщност се е гледало като на форма на наказание.

46. Жалбоподателят също така твърди, че продължителността на задържането му под стража се дължала изцяло на властите. Анализирайки аргументите на правителството в това отношение, той посочва, че откраднатите вещи са били върнати и жалбоподателят е бил разпитан през първите два дни след арестуването му (на 22 и на 23 август 1997 г.). След това последвал период на пълно бездействие до октомври 1997 г. поради това, че властите се колебаели относно правната квалификация на престъплението, а оттам и относно компетентността на окръжна прокуратура да се занимава със случая. Освен това се оказало, че делото в продължение на три месеца се е намирало у вещото лице, назначено да оцени стойността на откраднатите бижута.

47. Правителството твърди, че помощник-следователят, разпоредил задържането на жалбоподателя под стража, е бил „длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции“, тъй като бил независим от изпълнителната власт и от страните в процеса. Той бил зависим от прокурора, наблюдаващ работата му. По българското право обаче следователите и прокурорите съставлявали част от съдебната система. При това помощник-следователят е преценил всички аргументи „за“ или „против“

задържането. Фактът, че решението му е подлежало на потвърждаване от следовател и прокурор, не е влияело на неговата независимост.

48. Що се отнася до законосъобразността на задържането на жалбоподателя под стража и неговата обоснованост, правителството твърди, че е имало достатъчно основания жалбоподателят да се подозира в извършване на престъпление и че не била изключена възможността той да се укрие или да извърши други престъпления, така както се изисква от чл. 152, ал. 1 и ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс и от практиката на Върховния съд по това време. Съгласно тези разпоредби по делата за „тежки престъпления“ съществувала презумпцията, че обвиняемият би могъл, поради това че срещу него има повдигнато обвинение, да се укрие или да извърши престъпление. Ето защо, задържането под стража в досъдебното производство е било правило по такива дела. Единственото изключение от това правило се уреждало от чл. 152, ал.2 от НПК и то се прилагало само при обстоятелства, при които можела да бъде изключена и най-малката опасност от укриване на обвиняемия или възпрепятстване разкриването на обективната истина или извършване на престъпление, като например тежко заболяване, старост, или ако лицето е задържано на друго основание.

49. Правителството също така отбелязва, че в решението си от 16 февруари 1998 г. окръжният съд е обсъдил всички аргументи и е намерил, че липсват обстоятелства, които да изключват всякаква опасност обвиняемият да се укрие, да възпрепятства наказателното преследване или да извърши престъпления. По мнение на правителството съображенията, изложени в подкрепа на задържането на обвиняемия под стража, следователно са били релевантни и достатъчни, както се изисква от конвенцията и практиката на Съда.

50. Правителството по-нататък отбелязва, че наказателното производство би могло да се ускори, стига това да не влияе върху неговата ефективност и справедливост. По делото на жалбоподателя българските власти са действали с дължимото усърдие и с разумна бързина. Следователят е разпитал шестнадесет свидетели, разпитал е жалбоподателя и сестра му девет пъти, назначил е три последователни експертизи за оценка на стойността на откраднатите бижута. Това е било необходимо предвид противоречията в показанията на няколко свидетели относно вида, качеството и теглото на златните бижута. Освен това делото е трябвало да бъде неколkokратно препращано между окръжна прокуратура, районна прокуратура и окръжния съд поради колебания относно точната правна квалификация на престъплението и заради жалби и оплаквания на жалбоподателя.

Б. Преценка на Съда

51. Съдът предлага оплакванията на жалбоподателя да бъдат разгледани в последователността, в която са били предприети процесуалните действия по арестуването и задържането му под стража.

1. Твърдяно нарушение на правото да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции по смисъла на чл. 5 § 3 от конвенцията.

52. Съдът припомня, че в решенията по делата Асенов и други и Николова, отнасящи се до правилата за вземане на мярката за неотклонение задържане под стража, съществували в България до 1 януари 2000 г. (виж по-горе параграф 37) е приел, че нито следователите, пред които обвиняемите са били довеждани, нито прокурорите, които са потвърждавали постановленията за задържане, биха могли да се смятат за „длъжностно(и) лице(а), упълномощено(и) от закона да изпълнява(т) съдебни функции“ по смисъла на чл. 5 § 3 от конвенцията (виж като по-скорошен случай делото Х.Б. срещу Швейцария, № 26899/95, 5 април 2001 г., непубликувано).

53. Настоящото дело също се отнася до мярката за неотклонение „задържане по стража“ преди 1 януари 2000 г. Жалбоподателят е бил изправен пред помощник-следовател, който не е имал правомощието да вземе обвързващо решение за задържането му под стража. При всички случаи нито помощник-следователят, нито прокурорът, наредил задържането, са били достатъчно независими и безпристрастни за целите на чл. 5 § 3 предвид ролята, която практически са играели в наказателното преследване и потенциалното им участие като страна в съдебната фаза на наказателното производство. Съдът препраща към анализа си на релевантното вътрешно законодателство, направен в решението му по делото Николова (вж. параграфи 28, 29 и 45-53 от посоченото решение).

54. Следователно налице е нарушение на правото на жалбоподателя да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции по смисъла на чл. 5 § 3 от конвенцията.

2. Твърдяно нарушение на чл. 5 § 1 от конвенцията

55. Жалбоподателят твърди, че задържането му под стража не отговаря на изискванията на чл. 5 § 1 с) от конвенцията, тъй като не е имало опасност той да се укрие или да извърши престъпление.

Правителството смята, че задържането на жалбоподателя под стража е било напълно законосъобразно и необходимо.

51. Не се спори, че по време на задържането е имало достатъчно основания да се подозира, че той е откраднал пари и бижута на значителна стойност и че задържането е осъществено в съответствие с вътрешното законодателство. Освен това липсват оплаквания за допуснат произвол.

Ето защо задържането на жалбоподателя съответства на чл. 5 § 1 с) от конвенцията и е законосъобразно. Оттук следва, че няма нарушение на чл. 5 § 1.

3. Твърдяно нарушение на правото на гледане на делото в разумен срок или на освобождаване преди гледането на делото в съд съгласно чл. 5 § 3

57. Жалбоподателят е бил арестуван на 2 август 1997 г. На 13 април 1998 г. е била уважена третата му жалба против задържането. След като платил гаранция, той бил освободен на неопределена дата през април 1998 г.

Следователно релевантният период обхваща приблизително седем месеца и три седмици.

58. Наличието на обосновано подозрение, че арестуваното лице е извършило престъпление, е условие *sine qua* поп за законосъобразността на едно продължаващо задържане, но след изтичане на известен период от време това вече не е достатъчно. В такива случаи Съдът трябва да установи дали и другите основания, посочени от властите, са били в състояние да оправдаят лишаването от свобода. Когато тези основания са „релевантни“ и „достатъчни“, Съдът трябва да се увери дали компетентните национални власти са положили „особено старание“ в хода на производството (виж Лабита срещу Италия [GC], № 26772/95 §§152 и 153, ЕСПЧ 2000-IV).

59. По делото Илийков срещу България (№ 33977/97, 26 юли 2001 г., непубликувано), Съдът отбелязва, че властите са прилагали законовите разпоредби и съдебната практика така, че са създали презумпцията, че мярката за неотклонение „задържане под стража“ е винаги необходима в случаите, когато е предвидено наказание над определен размер.

Презумпцията е могла да бъде оборена само при изключителни обстоятелства, при които дори хипотетичната възможност за укриване, за извършване на друго престъпление или за възпрепятстване на наказателното преследване е изключена поради тежко заболяване или други специални обстоятелства. Освен това, в тежест на задържания било доказването на такива изключителни обстоятелства. Ако не сторел това, той бил обречен да остане задържан под стража в течение на целия процес. Горните принципи се основавали на чл.152, ал.1 и ал.2 от НПК в редакцията му по време на събитията, както и на тогавашната практика на Върховния съд.

60. Съдът отбелязва, че по време на задържането на жалбоподателя под стража горните разпоредби все още са били в сила и е преобладавала същата практика, което се потвърждава и от правителството (виж по-горе параграфи 38, 39 и 48).

Независимо от това, Съдът трябва да изследва дали тези законови разпоредби и практика, които очевидно са били несъвместими с чл. 5 § 3 от конвенцията (виж цитираното по-горе дело Илиев, §§ 84-87), действително са били приложени в разглеждания случай.

61. Решенията на компетентните органи по въпроса за задържането на жалбоподателя под стража преди 13 април 1998 г. се основавали по същество на факта, че той е бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление по смисъла на съответния закон и че разследването все още продължава (виж по-горе параграфи 23 и 32).

62. Налице са били обаче и други обстоятелства от съществено значение за преценката дали е съществувала опасност от укриване, от извършване на друго престъпление или от възпрепятстване на наказателното преследване: обвинението се отнасяло до престъпление, извършено без употреба на сила, жалбоподателят не е правил опит да се укрие, след като е узнал, че кражбата се разследва, не е бил осъждан, имал е съпруга и двумесечно дете и е възстановил откраднатите пари и налични бижута (виж по-горе параграфи 10 и 11).

На фона на тези обстоятелства би могло да се даде вяра на обяснението на жалбоподателя, че е действал импулсивно и че поради това не би извършил престъпление, ако бъде освободен, или най-малкото същото обяснение би могло да бъде обсъдено.

Нещо повече, по-голямата част от релевантните обстоятелства са били установени в самото началото на разследването. Фактът, че по-късно усилията на следователите са се съсредоточили изключително върху оценката на количеството и стойността на откраднатите бижута, ясно показвал, че е имало незначителна или дори е липсвала каквато и да било опасност от възпрепятстване на наказателното преследване (виж по-горе параграфи 11 и 17-21).

63. Окръжният съд съответно е признал значението на горните обстоятелства и е разпоредил освобождаването на жалбоподателя на 13 април 1998 г. (виж по-горе параграф 34).

64. Визираните обстоятелства обаче са съществували много преди въпросната дата. Те са представлявали безспорни и несъмнени основания, които властите е трябвало да преценят с оглед освобождаването на жалбоподателя много преди 13 април 1998 г., но са били пренебрегнати от помощник-следователя и прокурора, които наредили задържане на жалбоподателя под стража през август 1997 г., както и от окръжния съд, който на 16 февруари 1998 г. отказал да го освободи. Нещо повече, в решението си от 16 февруари 1998 г. окръжният съд отхвърлил някои от най-важните обстоятелства като ирелевантни (виж по-горе параграфи 10, 11, 23, 28, 29 и 32).

Последното очевидно е в приложение на чл.152, алинеи 1 и 2 от Наказателно-процесуалния кодекс и установената по това време съдебна практика.

Властите са се осланяли единствено на законовата презумпция, основаваща се на тежестта на обвинението, която прехвърля върху обвиняемия тежестта да докаже, че дори хипотетично не е съществувала опасност той да се укрие, да извърши ново престъпление или да възпрепятства наказателното преследване (виж по-горе параграф 48).

65. Поради това Съдът смята, че, както и по делото Илийков, приложимият закон и подходът на властите са довели до това, че последните не са съумявали да обсъдят конкретни факти от значение за преценката дали е имало опасност от укриване или извършване на други престъпления от жалбоподателя.

По този начин властите са удължили задържането му под стража на основания, които не могат да бъдат смятани за достатъчни.

Следователно задържането под стража на жалбоподателя за период от седем месеца и три седмици е било неоправдано.

От това следва, че не е необходимо да се подлага на преценка дали властите са проявили особеното старание, което се изисква от тях при провеждането на наказателни производства против задържани под стража лица.

66. Съдът на може да не обърне внимание на факта, че повечето от решенията от него дела, касаещи продължителността на задържане под стража, се отнасят до по-продължителни периоди на лишаване от свобода и че на този фон седем месеца и три седмици може да се смята за сравнително кратък период на задържане. Чл5 §3 от конвенцията обаче не може да се възприема като безусловно разрешаващ досъдебното задържане под стража, при условие че то не надхвърля определен минимален срок. Властите трябва да обосноват по убедителен начин всеки един срок на задържане, колкото и кратък да е той. Това обаче не е направено по настоящото дело.

67. Ето защо Съдът намира, че е налице нарушение на правото на жалбоподателя по чл.5 §3 от конвенцията на гледането на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледане на неговото дело в съда.

II. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛ. 5 § 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

68. Жалбоподателят се оплаква, че адвокатът му не е имал достъп до материалите по делото, че първата му жалба против задържането му под стража не е била разгледана незабавно и по същество, както и че втората му жалба против задържането му под стража е била разгледана в отсъствието на адвоката му и не е решена в кратък срок.

Чл.5 §4 от конвенцията гласи: „Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законсъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице”.

A. Твърденията на страните

69. Жалбоподателят твърди, че имало обичайна практика да се отказва на адвокатите и обвиняемите достъп до материалите по делото по време на предварителното следствие под предлог, че е нужно да се осигури запазване на тайната на получената по време на

следствието информация. Адвокатът на жалбоподателя е правил неуспешни опити да се запознае с делото и е подавал жалби срещу откази да му бъде предоставено делото за проучване.

Позовавайки се на реалностите в ежедневната адвокатска работа жалбоподателят възразява против настояването на правителството да бъдат представени надлежно регистрирани писмени молби, които да докажат опитите на адвоката му да получи достъп до делото. Фактът, че нито пълномощното, което жалбоподателят е дал на адвоката си на 25 август 1997 г., нито първата му жалба против ареста му посочват номера на следственото дело според него показва, че дори тази информация е била недостъпна.

70. Освен това жалбоподателят твърди, че чл.5 §4 от конвенцията съдържа не само правото на задържаното лице „да обжалва“, но така също и правото му „да иска произнасяне“ по законосъобразността на задържането в това производство. Окръжният съд обаче не е приел първата му жалба и така е пренебрегнал задължението си да изследва законосъобразността на продължаващото му задържане под стража. Окръжният съд е сметнал, че приложимият закон предвижда седемдневен срок за обжалване на задържането. Според жалбоподателя тази норма е трябвало да бъде тълкувана като изискваща от властите да осигурят на задържания в рамките на тези седем дни възможност да обжалва. По начина по който тълкува тази разпоредба, а именно като ограничение на правото на задържаните под стража да обжалват законосъобразността на мярката за неотклонение, окръжният съд е възприел подход, който противоречи на гаранциите на чл.5 §4. Жалбоподателят по-специално поддържа, че след решението на окръжния съд от 19 септември 1997 г. той не е можел да подаде нова жалба против задържането си под стража, освен при промяна на обстоятелствата. На практика в резултат на разпоредбата на чл.152, ал.1 от НПК, който въвежда принципа, че всеки обвинен за „тежко“ престъпление следва да бъде задържан под стража, една втора жалба би била възможна и би имала шансове за успех само при промяна в правната квалификация на обвинението.

71. Жалбоподателят също така се оплаква, че първата му жалба против задържането под стража не била разгледана в „кратък срок“. Жалбата била връчена от адвоката му на 3 септември 1997 г. на дежурния прокурор, който, съгласно обичайната практика, я е предал в деловодството. Там тя била регистрирана на 8 септември 1997г. Едва на 16 септември 1997г. прокуратурата изпратила жалбата на компетентния съд, който насрочил съдебно заседание за 19 септември 1997 г.

72. Що се отнася до разглеждането на втората жалба против задържането му под стража, жалбоподателят твърди, че адвокатът му не бил призован и че самият той не е имал достатъчно време, за да се свърже с него: заседанието било насрочено за 9 часа сутринта в понеделник, за което жалбоподателят, намиращ се в затвора, бил информиран едва предишния петък. Той не е поискал отлагане на делото, тъй като нямал търпение да бъде освободен.

73. По отношение на оплакването на жалбоподателя, че му е бил отказан достъп до документите по делото, правителството заявява, че то трябвало да бъде отхвърлено като недоказано поради липсата на копия от регистрирани писмени искания за такъв достъп.

74. По-нататък правителството поддържа, че решението на окръжния съд да отхвърли жалбата като просрочена, съответства на чл.152а, ал.1 от НПК. След отхвърлянето на молбата му жалбоподателят е имал възможност да подаде нова молба, при евентуална промяна на обстоятелствата. Правителството поддържа, без да се позовава на съдебна практика, че самият факт на продължаване на задържането под стража е могъл да се интерпретира като „промяна на обстоятелствата“. Освен това жалбоподателят е имал възможност да се позове на прякото приложение на конвенцията в българското право и да

обжалва. Правителството заключава, че жалбоподателят е имал възможност да подаде втора жалба против задържането си под стража веднага след отхвърлянето на първата, но е пропуснал да направи това.

75. Правителството счита също така, че първата жалба на жалбоподателя против задържането му под стража е била разгледана в кратък срок. Тя е била подадена на 8 септември 1997 г., когато делото се намирало в Районна прокуратура за уточняване на правната квалификация на обвиненията. Делото било върнато на Окръжна прокуратура на 12 септември 1997 г., а на 16 септември 1997 г. жалбата била изпратена на окръжния съд, който веднага насрочил заседание за 19 септември 1997 г.

76. Що се отнася до втората жалба против задържането под стража, правителството поддържа, че тя е била разгледана в кратък срок и че единствената причина, поради която адвокатът на жалбоподателя не е бил призован била, че същият не бил посочил своя адрес и телефон. Окръжният съд е призовал жалбоподателя, който е можел да се свърже с адвоката си. Освен това, жалбоподателят не е поискал отлагане на делото, за да се даде възможност на адвоката му да присъства.

Б. Преценката на Съда

1. Достъпът до документите по делото

а) Общи принципи

77. Съдът, който разглежда жалба срещу задържане под стража, трябва да осигури гаранции за съответствието на съдебната процедура на изискванията на чл.5 §4. Производството трябва да бъде състезателно и винаги трябва да осигурява „равнопоставеност на средствата“ между страните - прокурора и задържаното лице.

Когато задържането под стража попада в приложното поле на чл.5 §1(с), лицето, спрямо което се налага тази мярка за неотклонение, задължително следва да бъде изправено пред съд. Като се има предвид сериозното въздействие на лишаването от свобода върху основните права на засегнатата личност, производството по чл.5 §4 от конвенцията по принцип трябва да отговаря до възможно най-голямата степен, при обстоятелствата на все още продължаващо разследване, на основните изисквания за справедлив процес.

„Равнопоставеност на средствата“ между страните липсва, ако на адвоката е отказан достъп до онези документи от следственото дело, които са от съществено значение за ефикасното обжалване на законосъобразността на задържането под стража на неговия клиент, по смисъла на конвенцията. Разбирането за законосъобразност на задържането под стража не се ограничава до съответствието му с установените от вътрешното право процесуални изисквания, а също така обхваща обосноваността на подозрението, даващо основание за ареста, законността на преследваната чрез ареста цел и основателността на последвалото задържане под стража.

Съдът признава необходимостта от ефикасно провеждане на наказателните разследвания, което може да предполага част от събраната по тях информация да бъде пазена в тайна, за да се предотврати възможността заподозрените лица да манипулират доказателствата и да попречат на наказателното преследване. Тази законна цел обаче не може да се постигне чрез съществено ограничаване на правата на защитата. Ето защо на адвоката на заподозрения следва да бъде предоставена по надлежен начин информацията, което от съществено значение за преценката на законосъобразността на задържането под стража (виж измежду другите източници, Лами срещу Белгия, решение от 30 март 1989 г.,

Поредица А № 151, стр. 16-17, пар. 29, Николова, цитирано по-горе, пар. 58, и Гарсия Алва срещу Германия, № 23541/94 г., 13 февруари 2001 г., непубликувано, пар. 39-43).

6) Приложение на посочените принципи към настоящия случай

78. По настоящото дело правителството не твърди, че адвокатът на жалбоподателя се е запознал с материалите по делото, но посочва, че липсват достатъчно доказателства той да се е опитал да стори това.

79. Съдът отбелязва, че по време на изследваните събития, господстващата практика на Пловдивския окръжен съд била да отказва достъп до материалите по делото по жалби против задържане по стража в предварителното производство (виж по-горе параграф 36). На 19 септември 1997 г. адвокатът на жалбоподателя подал писмени жалби като настоявал да му бъде разрешено да се запознае с материалите по делото, което той устно повторил в съдебното заседание пред Окръжния съд (виж по-горе параграфи 14 и 27).

Въз основа на горното Съдът приема за установен фактът, че на адвоката на жалбоподателя е бил отказан достъп до материалите по делото поне преди и включително на 19 септември 1997 г. - датата, на която първата жалба против задържането под стража е била разгледана в съдебно заседание.

80. Практиката на Пловдивския окръжен съд да отказва достъп, изглежда се е отнасяла до цялото досие. Адвокатът на жалбоподателя по този начин не е имал възможност да се запознае с нито един документ от значение за преценка на законността на задържането под стража на клиента си, включително в настоящото дело с онези, които са от значение за установяване на допустимостта на жалбата, като например дали е настъпила „промяна на обстоятелствата“ след арестуването на жалбоподателя (виж по-горе параграф 40).

По същото време прокурорът, наблюдаващ следствието, който е издал заповедта за задържане от 23 август 1997 г. и който е възразил против жалбата срещу задържането под стража, е имал предимството да се запознае с цялото дело.

Такава една ситуация е несъвместима с изискването за равнопоставеност на средствата по чл.5 §4 от конвенцията.

81. В заключение Съдът намира, че е налице нарушение на чл.5 §4 от конвенцията поради това, че на адвоката на жалбоподателя е бил отказан достъп до материалите по делото.

2. Отхвърлянето на първата жалба на жалбоподателя против задържането под стража

82. Съдът не намира за нужно да установява правилното тълкуване на седемдневния срок по чл.152а на НПК, както и да се произнася по въпроса дали жалбоподателят е подал първата си жалба против задържането му под стража на 3-ти или на 8-ми септември 1997 г. Нужно е само да се отбележи, че разпоредбата на чл.152а е била тълкувана от компетентните органи като установяваща срок за подаване на жалби и че към 3-ти септември 1997 г. този срок е бил изтекъл.

Поради това, че първата жалба против задържането под стража е била просрочена. Съдът смята, че оплакването, че тя не е разгледана в кратък срок не изисква отделно разглеждане.

83. Същността на оплакването на жалбоподателя в действителност се състои в критиката му на седемдневния срок и на начина, по който той е бил приложен в неговия случай.

84. Съдът се е произнасял по повод на чл.6 §1 от конвенцията, в това число и по дела от наказателен характер, че правото на достъп до съд по самото си естество изисква регулиране от държавата и може да бъде предмет на ограничения. Независимо от това въведените ограничения не трябва да стесняват предоставения на индивида достъп по такъв начин или в такава степен, че да се накърнява самата същност на това право. Освен това едно ограничение нарушава конвенцията, ако не преследва законосъобразна цел и ако липсва разумно съотношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (виж Голдер срещу Обединеното кралство, решение от 21 февруари 1975 г., поредица А № 18, стр. 18-20. параграфи 38-40; Льоваж Престасион Сервис срещу Франция, решение от 23 октомври 1996 г., Доклади 1996-V, стр. 1543, параграф 40, Бруала Гомес де ла Торе срещу Испания, решение от 19 декември 1997 г., Доклади 1997-VIII; Едификасионес Марч Галего АД срещу Испания, решение от 19 февруари 1998 г., Доклади 1998-I, стр. 290, параграф 34; Халфауи срещу Франция, № 34791/97 г., параграфи 35 и 36, ЕСПЧ 1999-1X; Кромбах срещу Франция, № 29731/ 96 г., ЕСПЧ 2001-П).

По принцип определянето на срокове е законосъобразно ограничение на правото на достъп до съд по чл.6 §1 от конвенцията, но прекалено стриктното им тълкуване, без да се отчитат съответните фактически обстоятелства, може да доведе до нарушаване на тази разпоредба (виж Мирагал Есколано и други срещу Испания, № 38366/97 г., параграфи 33-39, ЕСПЧ 2000-I).

85. Съдът намира, че чл.5 §4 от конвенцията, който също така закрепва „правото на достъп до съд“, не може да бъде тълкуван като предоставящ едно абсолютно право, несъвместимо с каквито и да било процесуални ограничения.

Въпреки това основната цел на чл.5, а именно защитата на свободата и сигурността на личността, и значението на неговите гаранции, в това число правото на закрила на живота и физическата цялост на личността съгласно §4 (виж Курт срещу Турция, решение от 25 май 1998 г., Доклади 1998-III, стр. 1185, параграф 123), изискват процесуалните ограничения на правото на лишения от свобода да оспори законността на продължаващото му задържане под стража пред съд, да бъдат подложени на особено щателно изследване. Необходимо е да бъдат взети под внимание фактическата обстановка и особените обстоятелства, които са от значение за положението на задържания под стража. (виж Конка срещу Белгия, № 51564/99 г., параграфи 53-55, ЕСПЧ 2002-1).

86. Вярно е, че по настоящото дело жалбоподателят е бил законно представляван от третия ден след ареста му и е имал възможност при всички случаи да подаде своевременно жалба без съдействието на адвокат.

Съдът отбелязва, обаче, че на адвоката му не е бил предоставен достъп до материалите по делото, което без съмнение е възпрепятствало своевременното изготвяне на жалба.

87. Наред с това, Съдът посочва, че когато първата жалба на жалбоподателя срещу задържането му под стража е била поставена на разглеждане от окръжния съд на 19 септември 1997г., лишаването от свобода на жалбоподателя, което е продължавало вече близо месец, все още не е било разгледано от независимо длъжностно лице със съдебни функции. Това е било следствие на порочната система на арест и задържане под стража, съществувала в България до 1 януари 2000 г., което е в нарушение на първото изречение на чл.5 §3 от конвенцията (виж по-горе параграфи 52-54).

По такъв начин отхвърлянето на жалбата на жалбоподателя на 19 септември 1997г. е удължило и без това вече продължаващото нарушение на чл.5 §3 от конвенцията. Независимо от това Съдът трябва също така да разгледа оспорваното решение на съда за

съответствието му на чл.5 §4, поради това че гаранцията, предоставяна от тази разпоредба, е от различен порядък в сравнение със и в допълнение на предоставяната от параграф 3 (виж Де Йонг, Балйет и ван ден Бринк срещу Холандия, решение от 22 май 1984 г., поредица А № 77, стр. 25-26, параграф 57).

88. Параграф 4 предоставя процесуална гаранция против, *inter alia*, продължаването на задържане под стража, което макар и първоначално да е било законосъобразно разпоредено, може впоследствие да е станало незаконно и неоправдано. По-специално, главната причина, лежаща в основата на изискванията за бързина и периодичен съдебен контрол на разумни интервали по смисъла на чл. 5 § 4 от конвенцията и на практиката на Съда, е едно задържано лице да не бъде изложено на риска да остане под стража дълго след като лишаването му от свобода е станало неоправдано (виж във връзка със задържане, спрямо което се прилага чл. 5 § 1(с) Безичери срещу Италия, решение от 25 октомври 1989 г., поредица А № 164, поредица А № 114 и, по отношение на други видове лишаване от свобода, Уикс срещу Обединеното кралство, решение от 2 март 1987 г., Музиал срещу Полша [GC], № 24557/94, ЕСПЧ 1999-П, и Стафорд срещу Обединеното кралство, [GC], № 46295/99, ЕСПЧ 2002 - IV).

89. По настоящото дело, след като е била отхвърлена първата жалба от 19 септември 1997 г., жалбоподателят е имал възможност да подаде нова жалба, изтъквайки съображения за „промяна на обстоятелствата“.

Точният смисъл на изискването за „промяна на обстоятелствата“, съдържащо се в чл. 152а, ал.4 на НПК, обаче, е неясен. Както изглежда, липсвала е и установена практика по въпроса. Решението на окръжния съд не е било мотивирано (виж по-горе параграфи 28, 40, 72 и 76).

Вътрешното законодателство и практика, както и решението на окръжния съд от 19 септември 1997 г. от тази гледна точка съдържат неяснота относно последиците от отхвърлянето на първата жалба поради неспазване на срока. Жалбоподателят по никакъв начин не е можел да знае още колко време ще остане в ареста, преди съдът да се занимае със законосъобразността на задържането му под стража. По настоящото дело този въпрос не е бил разглеждан до февруари 1998 г., т.е. приблизително пет месеца по-късно. Не е възможно да се знае със сигурност дали една подадена по-рано втора жалба би била разгледана.

90. Като се имат предвид всички релевантни факти и по-специално липсата на яснота във вътрешното законодателство и практика относно последиците от седемдневния срок, Съдът намира, че упражняването на правото на жалбоподателя по чл. 5 § 4 от конвенцията е било незаконно нарушено.

Следователно налице е нарушение на чл.5 §4 от конвенцията във връзка с отхвърлената първа жалба на жалбоподателя против задържането му под стража.

3. Останалите оплаквания по чл. 5 § 4

91. Жалбоподателят се оплаква, че адвокатът му не е бил призован за разглеждането на втората жалба против задържането му под стража и че не е имало произнасяне в кратък срок по тази жалба.

92. Съдът отбелязва, че адвокатът на жалбоподателя не е представил доказателства за датата, на която е подал втората жалба против задържането под стража на клиента си и че не е посочил адреса и телефона си в жалбата.

Поради тези съображения горните оплаквания са необосновани.

93. Следователно не е налице нарушение на чл.5 §4 по отношение разглеждането на втората жалба на жалбоподателя против задържането му под стража.

ІП. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧА. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

94. Член 41 от конвенцията гласи: „Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея, и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевшата страна“.

А. Вреди

95. Жалбоподателят претендира приблизително 15 700 евро обезщетение за неимуществени вреди, включително по 153 евро на ден за периода от 23 август до 10 октомври 1997 г. Той твърди, че е преживял изключителен стрес в този период, тъй като не е бил разпитан нито веднъж. По този начин у него се е създало впечатлението, че делото му е забравено и се е чувствал несигурен за бъдещия развой на нещата. Той претендира по 46 евро на ден за останалия период до освобождаването му.

96. Правителството заявява, че в периода от 23 август до 10 октомври 1997 г. са били предприети няколко процесуални действия, в това число съдебно заседание на 19 септември 1997 г. по жалбата на жалбоподателя против задържането му под стража, че жалбоподателят е частично отговорен за забавянето, тъй като е поискал отвод на наблюдаващия прокурор, и че поради тази причина твърдението му, че е бил „забравен“, е невярно. През останалия период са били извършени необходимите следствени действия.

Правителството също така твърди, че претенцията на жалбоподателя следва да бъде отхвърлена, поради това че същият не е направил опит да потърси обезщетяване по реда на Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, и че във всички случаи претенциите му са прекомерни, като се имат предвид обстоятелствата по делото, икономическото положение в България и фактът, че релевантният закон е бил изменен на 1 януари 2000 г.

97. Съдът още веднъж отбелязва, че чл. 41 от конвенцията не изисква жалбоподателите повторно да изчерпят вътрешноправните средства, за да получат справедливо удовлетворение, ако вече безрезултатно са сторили това по отношение на материалноправните си оплаквания. Той обаче се съгласява с правителството, че претенциите са прекомерно завишени.

98. Като преценява по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя 1 500 евро за установените нарушения на чл.5 §3 и §4 по настоящото дело.

Б. Разноски

99. Жалбоподателят претендира 15 238 Евро, включително 2 497 евро за 67,5 часа адвокатски труд по вътрешните производства при тарифа от 37 евро на час и 11 346 евро за 244 часа адвокатски труд по производството пред Съда в Страсбург при тарифа от 46,5 евро на час.

Той също така претендира 930 евро разходи за преводи и 465 евро за телефонни, пощенски и пътни разходи. Жалбоподателят представя графика за изразходваното време на адвоката си и споразумение от 2 ноември 1997 г. между неговия адвокат и преводач, според което адвокатът е трябвало да заплати 1000 щатски долара за превод на кореспонденция и представени документи.

100. Правителството твърди, че претенции за заплащане на такъв вид хонорари са неприемливи и оспорва броя на часовете работа по делото на адвоката на жалбоподателя. Освен това то счита, че претендираната тарифа е прекомерно завишена, тъй като адвокатите имали моралното и законово задължение да предоставят безплатна правна помощ на клиенти, намиращи се в тежко материално положение.

По отношение на претенцията за заплащане на направените разходи, правителството подчертава, че липсват документи, доказващи извършени плащания и че претендираните размери значително надвишават обичайните цени. При това претенцията за преводачески разходи била толкова завишена, че би следвало да бъде охарактеризирана като злоупотреба, още повече като се има предвид фактът, че жалбоподателят бил получил становището на правителството на български език и че е отговорил също на български език. Единственият материал, който жалбоподателят може би е трябвало да даде за превод, е била първоначалната жалба от пет страници, резюмето на фактите на комисията от четири страници и решението на Съда по допустимостта от дванадесет страници.

Правителството заключава, че получената от жалбоподателя сума като правна помощ от Съвета на Европа би трябвало да е покрила всичките му разходи.

101. Съдът е съгласен с правителството, че претенцията на жалбоподателя е слабо подкрепена с документи и че части от нея остават недоказани. Броят претендирани часове адвокатска работа е прекомерно завишен, още повече като се има предвид неговията сложност на делото.

102. Като има предвид горното, след като приспада сумата от 762,25 евро, изплатени на жалбоподателя от Съвета на Европа под формата на правна помощ, Съдът присъжда в негова полза 2 000 евро за разноски.

В. Лихва за просрочка

103. Съдът намира за подходящо лихвата за просрочка да бъде определена на базата на пределната лихва при отпускане на заем от Централната европейска банка, завишена с три процента/пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО:

1. Приема, че е налице нарушение на чл.5 §3 от конвенцията по отношение на това, че след арестуването му жалбоподателят не е бил изправен пред съдия или пред друго длъжностно лице, упълномощено да изпълнява съдебни функции;
2. Приема, че няма нарушение на чл.5 §1 от конвенцията;
3. Приема, че е налице нарушение на чл.5 §3 от конвенцията по отношение продължителността и необосноваността на задържането под стража на жалбоподателя;
4. Приема, че е налице нарушение на чл.5 §4 от конвенцията по отношение на това, че на адвоката на жалбоподателя е отказан достъп до материалите по делото;

5. Приема, че е налице нарушение на чл.5 §4 от конвенцията по отношение отхвърлянето на първата жалба на жалбоподателя против задържането му под стража;

6. Приема, че няма нарушение на чл.5 §4 от конвенцията по отношение разглеждането на втората жалба на жалбоподателя против задържането му под стража;

7. Приема, че:

а) държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателя в тримесечен срок от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с чл.44 §2 от конвенцията, следните суми, конвертирани в националната валута на ответната държава по курса, приложим в деня на изплащането на задължението:

i) 1 500 евро (хиляда и петстотин евро) за неимуществени вреди;

ii) 2 000 евро (две хиляди евро) за разноси;

iii) какъвто и да било данък, който би се дължал върху горните суми;

б) след изтичането на горепосочения тримесечен срок, върху посочените суми се дължи проста лихва в размер на пределната лихва при отпускане на заем от Централната европейска банка за периода на забавата, увеличена с три процента/пункта, до изплащането.

8. Отхвърля останалата част от претенциите на жалбоподателя за справедливо удовлетворение.

Съставено на английски език и съобщено в писмен вид на 9 януари 2003 г. съобразно правило 77 §§2 и 3 от Правилника на Съда.

Сьорен Нилсен

Заместник-секретар

Христос Розакис

Председател